

УДК 351:316.346.32-053.6](100 + 477)

Н. В. Подобєд,

аспірант кафедри соціальної та гуманітарної політики, Національна академія державного управління при Президенті України

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД РЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІЖНОЇ ПОЛІТИКИ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО ЗАСТОСУВАННЯ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена дослідженню механізмів реалізації молодіжної політики в різних країнах світу. Розглянуто моделі молодіжної політики, охарактеризовано її пріоритетні напрями в США, країнах Європи та країнах СНД. Проаналізовано можливості застосування міжнародного досвіду в процесі реалізації державної молодіжної політики в Україні.

This article is devoted to the researching mechanisms of realizing youth politics in different countries all over the world. The patterns of youth politics were studied and its priority directions were characterized in the USA, in European and CIS countries (Community of Independent States). The possibilities to implement international experience of realizing state youth politics in Ukraine were analyzed.

Ключові слова: молодь, молодіжна політика, громади, молодіжні служби, студентське самоврядування, молодіжний трудовий рух.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність даної теми дослідження зумовлена важливістю вивчення основних підходів у різних країнах світу до реалізації молодіжної політики в період активної розробки її основних механізмів в Україні. Пов'язано це з тим, що економічно розвинені країни накопичили значний досвід вирішення проблем молоді, в багатьох з них розроблені власні специфічні моделі молодіжної політики. Об'єктивно оцінити проблеми молоді можна лише за умов глибокого аналізу процесів, пов'язаних з молоддю за межами України. Аналіз міжнародного досвіду реалізації міжнародної політики є актуальним ще й тому, що проблематика молоді визнана ООН глобальною і її вирішення потребує координації зусиль різних країн та народів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Питаннями вивчення міжнародного досвіду реалізації молодіжної політики займаються українські вчені: О.Безпалько, Є.Лебеденко, Н.Лук'янова, Р.Сторожук та інші. Проте існує необхідність подальших досліджень в напрямі пошуку можливостей застосування цього досвіду в Україні.

МЕТА СТАТТІ

Основною метою статті є дослідження особливостей молодіжної політики в країнах світу та обґрунтування можливостей застосування зарубіжного досвіду в процесі розробки та реалізації основних напрямів державної молодіжної політики в Україні.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Реалізація молодіжної політики в країнах світу здійснюється з використанням різних підходів. Проте всі країни єдині в розумінні важливості та необхідності роботи з молоддю. Координацію у вирішенні найбільш загальних молодіжних проблем здійснює Організація Об'єднаних Націй, органами якої приймаються резолюції та програми, що стосуються молоді.

Сприяння розвитку співробітництва в молодіжній сфері здійснюється і Радою Європи, зокрема тут створено постійний Комітет міждержавного співробітництва у молодіжній сфері, який організовує Європейські конференції міністрів у справах молоді; для координації молодіжних програм створено спеціальний Молодіжний директорат; фінансовою підтримкою діяльності молоді з 1972 року займається Європейський молодіжний фонд, щорічний бюджет якого становить приблизно 2,3 млн євро [3, с. 14].

Загальною метою молодіжної політики в більшості економічно розвинених європейських країн є сприяння безконфліктній інтеграції молоді в суспільство. Адже за роки перебування в молодіжній віковій групі необхідно здобути освіту,

опанувати професійні навички, засвоїти свої права та обов'язки, пройти курс цивільного та етичного виховання, щоб вступити в самостійне життя як повноцінна свідомою особою.

Дослідники виділяють дві основні моделі молодіжної політики: так звану неоконсервативну модель молодіжної політики (приклад США), коли держава найперше надає соціальну допомогу тим категоріям і групам молоді, що її потребують, і соціал-демократичну модель (політика більшості європейських країн), де держава практично бере на себе відповідальність за вирішення майже усіх проблем молоді.

Серед європейських моделей молодіжної політики науковці виділяють наступні [5]: універсалістську модель країн Скандинавії; громадівську модель Великобританії; протекційну модель країн Центральної Європи; централізовану модель країн Середземномор'я. Характерні ознаки та особливості цих моделей наведені в табл. 1.

З метою більш детального вивчення зарубіжного досвіду реалізації молодіжної політики охарактеризуємо основні її форми та методи реалізації в США, країнах Європи, Азії, СНД.

США. Модель державної молодіжної політики США передбачає державне регулювання процесу вирішення молодіжних проблем на мінімальному рівні. Дана модель визначає, що держава бере на себе обов'язки, причому обмежені, вживати заходи стосовно соціально незахищених і "неблагополучних" категорій молоді, але й у цьому випадку державою регулюються лише окремі аспекти соціального становища таких молодих людей.

Соціальною підтримкою молоді тут займаються благодійні приватні організації, в країні активно впроваджуються механізми залучення комерційного сектору до участі в реалізації програм та проектів молодіжної політики. Особливістю моделі молодіжної політики США є створення та розвиток органів самоврядування в школах, коледжах, університетах. У цих реально діючих органах самоуправління молоді отримує необхідні соціальні, комунікативні та управлінські навички, тут забезпечуються можливості впливу молоді на прийняття рішень, що стосуються її життя.

Німеччина. Модель державної молодіжної політики Німеччини передбачає за наявності потужної законодавчої бази помірне втручання держави в життя і справи молоді та надання державної допомоги тим молодим людям, кому вона вкрай необхідна, а також залучає широкий загал молоді до вирішення власних проблем. Молодіжна політика в Німеччині базується як на соціал-демократичних засадах, так і на ліберальних. Соціал-демократичні засади проявляються в тому, що держава, здійснюючи молодіжну політику, зберігає у своїй основі соціальний вимір, а не індивідуальні інтереси; проводить активну політику щодо забезпечення основних прав, тобто не лише за-

побігає їхньому порушенню, а й створює відповідні умови для їхнього дотримання; захищає та розвиває соціальні здобутки. Ліберальні засади проявляються, зокрема у заходах превентивного, компенсаційного, а також субсидіарного характеру.

Німецька система молодіжної політики визнається однією із найдорожчих та найкращих в Європі. В Німеччині, як і в більшості Європейських країн, молодіжна політика покликана сприяти молодим людям у становленні їх життєвого шляху, у тому числі в забезпеченні зайнятості й цивільної участі молодих людей у віці від 18 до 27 років. У зв'язку із цим метою дитячої й молодіжної політики в Німеччині є підтримка індивідуального й соціального розвитку дітей і молодих людей, а також їх захист.

Молодіжна політика в Німеччині чітко структурована за рівнями — загальнонаціональним, регіональним і місцевим. Конкретні заходи щодо соціалізації молоді включають: соціальне забезпечення, боротьбу з бідністю і безробіттям, етичне виховання, інтеграцію іноземців у німецьке суспільство, допомогу молодим людям в "східних землях". У Німеччині діє договір між землями й Федерацією про захист молоді від шкідливого впливу ЗМІ. Державою розробляються програми підтримки молодіжного підприємництва й кооперації.

За розробку молодіжної політики відповідає Міністерство у справах сім'ї та молоді. У всіх великих містах Німеччини є інформаційні молодіжні центри. Створено Федеральний фонд дітей та молоді, який є основним засобом фінансової підтримки національної та міжнародної молодіжної політики.

До 60 % витрат на реалізацію молодіжних програм в Німеччині припадає на комунальний рівень (близько 10% комунального бюджету), а 35% — на земельний. Це дозволяє надавати допомогу молодим людям більш адресно, із врахуванням локальних і регіональних соціально-економічних реалій і потреб.

Швеція. Шведська модель державної молодіжної політики передбачає значне втручання держави у відносини суспільства та молоді. Вплив держави на вирішення молодіжних проблем найперше здійснюється через фінансування та створення мережі державних чи державою фінансованих, спеціалізованих закладів, а також через фінансову підтримку молодіжних організацій. Основний механізм роботи з молоддю у Швеції ґрунтується на соціальній роботі в комунах.

Державна молодіжна політика Швеції ґрунтується на особливій ролі держави, регламентації законом заходів підтримки молоді і молодіжних організацій. В 1986 році була створена Рада по справах молоді з невеликою кількістю штатних працівників, яка зобов'язана забезпечувати координацію діяльності різних міністерств на стадії вироблення й прийняття рішень у тій частині, у якій вони стосуються молоді, і представляти уряду щоквартальну інформацію про поліпшення умов життя, праці й розвитку молоді, засновану на наукових дослідженнях. У Швеції 30% населення становлять молоді люди молодше 25 років. Держава формулює загальний напрям, цілі та пріоритети молодіжної політики, але в її реалізації головна роль відведена місцевому самоврядуванню й громадським організаціям. Діяльність по реалізації молодіжної політики координується Міністерством культури.

Франція. У Франції розробкою молодіжної політики займається Міністерство по справах молоді, спорту й громадських організацій, яке має регіональні й департаментські управління, відповідальні за реалізацію молодіжної політики на місцях. Національна рада молоді (очолюється міністром по справах молоді й спорту), що поєднує представників політичних, цивільних, профспілкових молодіжних структур, має повноваження ініціативи з актуальних молодіжних питань. Діє мережа молодіжних інформаційних центрів, у яку входять національний центр, 23 регіональних, 8 департаментських центрів.

Особливістю роботи з молоддю у Франції є розвиток студентського самоврядування. Студенти вищих навчальних закладів Франції мають можливість бути представленими у різноманітних установах на всіх інституційних рівнях. На університетському рівні студенти обираються до Центральних Рад університету (Адміністративна Рада, Наукова рада, Рада з питань навчання та університетського життя), до студентських рад факультетів, а також до Ради об'єднаних факультетів за певним напрямом підготовки та Ради в гуртожитках. Студенти, які обрані до вищезазначених рад, обирають своїх представників до Національної Ради з Вищої Освіти. Паралельно проходять ви-

Таблиця 1. Характерні ознаки та особливості європейських моделей молодіжної політики

Модель молодіжної політики	Характерна ознака	Цільові групи	Головні цілі
Модель країн Скандинавії	Універсалістська	Вся молодь віком до 25 років	Участь молоді у житті суспільства, досягнення автономності та незалежності молоді
Модель Великобританії	Громадівська	Конкретно визначені групи молоді із особливими потребами	Запобігання соціальним проблемам
Модель країн Центральної Європи	Протекційна	Соціальні групи молоді, що потребують захисту, підтримки та стимулювання	Участь молоді у політичному житті, запобігання соціальним проблемам
Модель країн Середземномор'я	Централізована	Особливі групи молоді	Посилення участі молоді в громадських організаціях

бори на рівні кожного навчального округу до Адміністративної ради Регіонального Центру Університетських та Учбових Справ. Студентське самоврядування у Франції поширюється також на міжнародний рівень, зокрема студенти беруть активну участь у Національному Європейському союзу студентів.

Важливою формою студентської самоорганізації є асоціації. Вони створюються на різних рівнях: на рівні університету (навчально-професійні, культурні, спортивні та ін), на регіональному або на національному рівнях.

На національному рівні на сьогодні у Франції створені: Федерація загальних студентських асоціацій, яка включає 1400 асоціацій, об'єднаних у рамках близько тридцяти студентських федерацій та тридцяти однопрофільних асоціацій; Організація сприяння та захисту студентів; Національна Спілка студентів Франції; Національна міжуніверситетська Спілка — молодіжна організація.

Окремою формою студентського самоврядування у Франції є синдикати. Студентські синдикати організуються на університетських та регіональних рівнях, які об'єднуються у національні. На сьогодні у Франції існують такі студентські синдикати: Федерація Студентських Синдикатів, Синдикат солідарних, унітарних та демократичних студентів, Федерація Дітей Республіки, Національна Конфедерація Праці, Конфедерація студентів.

Велика Британія. Молодіжну політику у Великій Британії класифікують як громадівську модель. У цій країні створені і діють молодіжні служби, які планують свою діяльність, виходячи із потреб молоді кожної конкретної громади. Ці потреби визначаються шляхом проведення індивідуальних бесід з молоддю, місцевих локальних досліджень. За підсумками цих бесід та досліджень формується матриця потреб молоді місцевої громади, на основі якої розробляються програми для молоді.

У своїй роботі молодіжні служби Великої Британії керуються такими базовими принципами роботи з молоддю, як турбота про емоційний стан молодих людей; забезпечення участі молоді у прийнятті рішень; повага до цінностей та субкультури молодих людей.

У службах працюють фахівці, які мають кваліфікацію молодіжного працівника в громаді з отриманням освіти в університеті. Кожна молодіжна служба має банк даних про організацію та установи, які працюють з молоддю в громаді та послуги, що надаються в цих організаціях.

Діяльність молодіжних служб у Великій Британії оцінюється за такими загальнонаціональними критеріями [1]:

- кількість молодих людей місцевої громади, які скористалися послугами служби;
- відсоток молодих людей, які брали активну участь у різних програмах;
- відсоток молодих людей, які досягли позитивних змін;
- міра задоволеності клієнтів наданими послугами;
- кількість випадків переадресації клієнтів.

У Великій Британії також значний розвиток отримало студентське самоврядування. Студентські Ради тут виражають студентську думку щодо університету, відповідають за надання різноманітних послуг студентам. Зазначені ради керують деякими комерційними установами, що знаходяться на території університету (магазини, нічні клуби, друкують студентські газети), надають консультації щодо успішного навчання в університеті; керують спортивними клубами тощо. Голова студентської ради обирається членами студентської ради і отримує заробітну плату.

Студентські ради вищих навчальних закладів Великої Британії мають потужне фінансування. Вони отримують матеріальну підтримку від університетів, державних установ, спонсорів, а також мають прибутки від комерційної діяльності.

Однією з найбільших студентських організацій у Великій Британії є Національна Спілка Студентів Об'єднаного Королівства, яка представляє інтереси більше ніж 5 мільйонів студентів. Ця спілка щорічно проводить навчання близько 300 студентських керівників. Студентські керівники контролюють стан справ у студентських спілках, а також визначають їх політику. Кожний студент має змогу брати участь у процесі прийняття рішення щодо перспективних планів роботи спілок на загальних зборах.

Туреччина. В Туреччині питаннями молоді займаються 14 міністерств і відомств у відповідності зі своєю специфікою: освіта, охорона здоров'я, працевлаштування, боротьба зі шкідливими звичками та ін. Проблемаю вільного часу займається Головне управління по молоді і спорту. Його робота спрямована в основному на організацію й координацію різних молодіжних таборів, центрів і міжнародних організацій. Молодіжні центри — це культурні інститути, що забезпечують можливості для проведення вільного часу молоді. Центри організують різні заходи для молоді й консультації по хвилюючим молодіжним питанням. Поряд із центрами діють консультативні бюро молодіжної інформації. Участь молоді в міжнародних організаціях, у програмах по обміну заохочується урядом Туреччини.

Особливостями молодіжної політики країн США, з нашої точки зору, є попит до складання програмних документів; недостатнє невміння порухати обсяги необхідних фінансових засобів для здійснення розроблених програм, відсутність досвіду визначення ефективності молодіжної політики, низький кваліфікаційний рівень працівників служб по роботі з молоддю. Правові нормативні акти стосовно підтримки та захисту прав молоді активно приймаються, однак їх реалізація залишається проблематичною. В цих країнах втрачені напрацьовані принципи організованого впливу на процес зміни та спадкоємності поколінь, ліквідовані великі молодіжні організації, як, наприклад, комсомол. Пострадянські держави намагаються в короткий термін розробити нові механізми реалізації молодіжної політики, насправді ж досвід таких країн, як Німеччина та Швеція, показує, що від закріплення в правовій формі концепції молодіжної політики до прояву її ефективного впливу на суспільне життя країни проходить 30—40 років.

Російська Федерація. Державна молодіжна політика в Росії здійснюється на основі Стратегії державної молодіжної політики на період до 2016 року [4]. Згідно цього документа державна молодіжна політика формується та реалізується органами державної влади й місцевому самоврядування за участю молодіжних і дитячих громадських об'єднань, неурядових організацій та інших юридичних і фізичних осіб. Орієнтована стратегія переважно на громадян країни у віці від 14 до 30 років, у тому числі на молодих людей, що опинилися у важкій життєвій ситуації, а також на молоді родини [4].

У всіх суб'єктах Російської Федерації функціонують органи у справах молоді, чисельність співробітників яких досягає більше 2000 осіб. У системі цих органів функціонує більше 2000 установ соціального обслуговування молоді, 1750 підлітково-молодіжних клубів (центрів), більше 2000 клубів (центрів) молоді родини, більше 7000 центрів відпочинку, оздоровлення та зайнятості дітей і молоді.

Для досягнення пріоритетних напрямів державної молодіжної політики розробляються та здійснюються різноманітні проекти. Для кожного проекту Міністерством освіти і науки Російської Федерації за участю уповноважених органів по роботі з молоддю розробляється техніко-економічне обґрунтування, яке містить цілі відповідного пріоритетного напрямку стратегії, основні федеральні й регіональні пріоритети та значення індикаторів державної молодіжної політики. До цієї роботи залучаються також наукові й молодіжні громадські організації.

У Росії на даний час проводиться поліпшення кадрового потенціалу державної молодіжної політики на основі прийнятої в 2008 році Департаментом молодіжної політики та міжнародного співробітництва Мінспорттуризму Концепції розвитку кадрового потенціалу молодіжної політики в Російській Федерації. Даний документ визначає принципово новий підхід до розвитку кадрового потенціалу молодіжної політики. Зокрема, здійснюються такі кроки в напрямі розвитку кадрів сфери молодіжної політики:

- уточнення державних освітніх стандартів стосовно переліку спеціальностей, представлених у системі органів та організацій, що реалізують державну молодіжну політику;
- перегляд тарифно-кваліфікаційних вимог до фахівців, що

працюють у сфері державної молодіжної політики;

— удосконалення системи підготовки кадрів у сфері державної молодіжної політики в рамках проведення єдиної державної політики в галузі освіти на базі діючої мережі освітніх установ.

Білорусь. У складі міністерства освіти функціонує управління у справах молоді. Найбільші молодіжні об'єднання — Білоруський республіканський союз молоді (БРСМ), Білоруська республіканська піонерська організація, Білоруський комітет молодіжних організацій.

Основну роботу з реалізації державної молодіжної політики виконує БРСМ, який створено в 2002 році і є правонаступником комсомолу Білорусі, Союзу молоді, Білоруського патріотичного союзу молоді та Білоруського союзу молоді. Сьогодні молодіжний союз об'єднує в своїх рядах більше 480 тисяч молодих людей у віці від 14 до 31 року, що становить 19% від числа молоді, що проживає в республіці [2].

Діяльність БРСМ — широка й багатогранна: робота клубу молодих депутатів; організація вторинної зайнятості студентської молоді (із колишнього СРСР саме Білорусь першою відновила традиції молодіжних будівництв); створення молодіжних загонів охорони правопорядку; розвиток волонтерського руху; підтримка творчої молоді.

ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Проаналізувавши досвід реалізації державної молодіжної політики в різних країнах, можна зробити висновок, що в Україні доцільно здійснити наступне.

1. Використовуючи досвід США, Франції та Великобританії, посилити роль самоврядування в школах, коледжах, університетах. Цей напрям є актуальним для України, враховуючи значну роль самоврядування у виявленні потенційних лідерів, виробленні у них навичок управлінської роботи з колективом, формуванні майбутньої еліти нації.

2. Скористатись досвідом Німеччини щодо структуризації молодіжної політики за рівнями — загальнонаціональним та місцевим, а також запозичити німецький досвід державної підтримки молодіжного підприємства.

3. Продовжувати активне відновлення студентських будівельних (трудова) загонів з використанням досвіду Білорусі, відновити міжнародний обмін студентськими трудовими загонами, оскільки він є невід'ємною складовою діяльності молодіжного трудового руху.

4. Покращити якісний стан кадрів, що працюють у сфері молодіжної політики, на основі використання досвіду Російської Федерації. Необхідність посилення цього напрямку для України зумовлена тим, що на сьогодні в нашій країні не вистачає профільних психологів, соціологів, соціальних педагогів, спеціалістів з медико-соціальних проблем молоді. У значній частині персоналу молодіжних структур відсутні необхідна професійна кваліфікація та практичний досвід. Для цього необхідно вирішити наступні завдання: визначити потребу в підготовці, перепідготовці й підвищенні кваліфікації кадрів для сфери молодіжної політики; здійснювати відбір фахівців для формування резерву керівників організацій і установ, їх навчання та стажування; розширити обсяги підготовки необхідних фахівців в освітніх установах вищої, середньої та додаткової професійної освіти; удосконалити методи оцінки та атестації персоналу.

5. Надалі із розвитком місцевого самоврядування в Україні слід більш детально проаналізувати можливості застосування основних елементів громадської моделі молодіжної політики, що є діючою у Великобританії.

Література:

1. Безпалько О.В. Соціально-педагогічна діяльність молодіжних служб у громадах Великої Британії [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ccf.kiev.ua>.
2. Матеріали Інтернет-порталу "Молодь Білорусі" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.brsm.by>.
3. Молодь в Україні. Дослідження молодіжного сектора: проблеми та перспективи. — К.: Програма розвитку Організації Об'єднаних Націй в Україні, 2006. — 169 с.
4. Розпорядження Уряду Російської Федерації "Про затвердження Стратегії державної молодіжної політики в Російській Федерації від 18 грудня 2006 року № 1760-р [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.admhmao.ru>.
5. Сторожук Р.П. Зарубіжний досвід реалізації молодіжної політики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: nbuv.gov.ua.

Стаття надійшла до редакції 20.06.2011 р.